

Svenska avdelningen av
Internationella Juristkommissionen

Stockholm 2025 - 09 - 24

Till

Justitiedepartementet

Remissvar

Diarienummer: Ju2025/01097

över betänkande SOU 2025: 56 Stärkt skydd för domstolarnas och domarnas oberoende

JURISTKOMMISSIONEN INSTÄLLNING I SAMMANDRAG

- *Regeringen skall bara kunna utse den domare som Domarnämnden nominerat.*
- *Regeringen skall inte kunna avstå från att utse de ledamöter i Domstolsstyrelsen, Domarnämnden och Domaransvarsnämnden som föreslås av förslagsorganen*
- *Domaransvarsnämndens verksamhet och självständighet ska grundlagsskyddas*
- *Ordningen för utseende av ledamöter i Domstolsstyrelsen, Domarnämnden och Domaransvarsnämnden tas in i grundlag*
- *De lagar som i övrigt reglerar Domstolsstyrelsen, Domarnämnden och Domaransvarsnämnden görs semikonstitutionella*
- *Domarnämnden ska med eget anslag även hantera administrativa uppgifter*
- *Allmänt skadestånd för kränkningar bör fortsatt utgå*
- *Utredningens förslag tillstyrks i övrigt*

1. Grundläggande utgångspunkter.

Juristkommissionen har enligt sina stadgar att särskilt bevaka frågan om domstolarnas oberoende.

Juristkommissionen är starkt positiv till den utveckling som började med att Europakonventionen blev svensk lag. Att Sverige fortsatt förstärker dessa grundläggande rättigheter och skydd för ett demokratiskt statsskick välkomnas. Juristkommissionen vill särskilt notera att ett grundlagsskadestånd införts i skadeståndslagen när rättigheter i konstitutionen inte har iakttagits. Vidare föreslogs även ett oberoende från politiken och särskilt från direkt påverkan från regeringen i beslut och tillsättningar i utredningen SOU 2023:12 ***Förstärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende*** och en proposition har lagts i den delen av regeringen. Särskilt ska noteras ändringar relaterade till domstolarnas oberoende såsom ändringar avseende tillsättning av domare. Sammansättningen av domarnämnden föreslås i regeringens proposition regleras i grundlag i stället för i vanlig lag. Juristkommissionen framhåller härvidlag att ett grundlagsskydd måste innebära att en skyddad rättighet inte kan upphävas genom lag (se nedan).

Det fortsatta arbetet i **SOU 2025: 56 Stärkt skydd för domstolarnas och domarnas oberoende** utgör ett ytterligare ett initiativ som Juristkommissionen välkomnar. Dess betydelse för upprätthållandet och utvecklingen av rättsstaten Sverige kan inte nog framhållas.

Juristkommissionen noterar särskilt följande uttalande i utredningen

”En fullvärdig demokrati kan inte existera om det inte samtidigt finns en fungerande rättsstat och respekt för mänskliga rättigheter samt vice versa. Rättsstaten ska upprätthålla demokratins metoder och fungera som en yttersta garant för att fri- och rättigheterna inte kränks.”

Juristkommissionen ifrågasätter dock principen att viktiga organ i Sverige som ska vara oberoende - som i detta förslag och även i fallet Institutet för mänskliga rättigheter – alltid ska inordnas under regeringen som myndigheter. Detta är principiellt ytterst märkligt och naivt då en enkel historisk genomgång av politisk utveckling tydligt visar på att detta kan öppna för oacceptabel politisk påverkan.

Utredningen grundar sitt förslag på tillämpningen av 11 kap. regeringsformen 14 §. Dvs att en domstol som finner att en föreskrift står i strid med en bestämmelse i grundlag eller annan överordnad författning inte ska tillämpa föreskriften. Detsamma gäller om stadgad ordning i något väsentligt hänseende har åsidosatts vid föreskriftens tillkomst. Detta trots att riksdagen är folkets främsta företrädare och därmed står högst i normgivningshierarkin och trots att domstolarna ska vara en garant för den ordningen genom att döma enligt lag, så ska domstolarna särskilt beakta att grundlag går före lag. Programförklaringens grundläggande betydelse kan inte nog framhållas. Den förutsätter uppenbart både oberoende och självständighet och kräver förändringar i nuvarande ordning.

2. Säkerställ konstitutionellt skydd för Domare och Domstolar

Utredningen förordar en ordning där ett antal angivna domstolar ska nominera ledamöter i Domstolsstyrelsen och Domarnämnden. Regeringen ska tillsätta ledamöter i Domstolsstyrelsen och

Domarnämnden men får inte tillsätta andra än de som har nominerats. Samma ordning förordas såvitt avse av Domstolsstyrelsen föreslagna ledamöter i Domaransvarsnämnden. Denna reglering föreslås intas i vanlig lag. Endast utnämningsförfarandet av ordinarie domare tas in i grundlag (SOU 2023:12 och prop. 2024/25:165).

Juristkommissionen välkomnar det sakliga innehållet i den sammantagna regleringen som i och för sig tillräckligt. Den ger emellertid inte erforderligt skydd mot snabba förändringar och ett framtida urholkat oberoende i förhållande till den politiska makten.

Juristkommissionen anser med andra ord att det bör bli svårare för en framtida regering och riksdag att väsentligt förändra formerna för domstolarnas och domarnas oberoende.

I grundlag bör tas in på sätts som föreslås för domarnämnden t.ex. att en majoritet i nämnderna ska vara eller ha varit domare även för Domstolsstyrelsen och Domaransvarsnämnden.

Härutöver krävs enligt Juristkommissionen att lagar som i övrigt reglerar Domstolsstyrelsen, Domarnämnden och Domaransvarsnämnden som Lagen (2026:00) om domstolar och domare görs semikonstitutionella, dvs de ska endast kunna ändras efter ett kvalificerat förfarande i riksdagen. Exempelvis genom två beslut med viss tid däremellan och att ett av besluten ska tas med kvalificerad majoritet.

3. Domarnämnden

2020 års grundlagskommittés förslår, att Domstolsstyrelsen får en i förhållande till den politiska makten mera oberoende ställning än vad Domstolsverket har i dag. Kommitten har övervägt om det medför skäl att knyta Domarnämnden närmare den myndighet som står för den centrala domstolsadministrationen.

Juristkommissionen stödjer Grundlagskommitténs bedömning att domstolarnas och domarnas oberoende ges bäst skydd om för domstolarnas och domarnas oberoende centrala frågor hanteras av olika organ. Det innebär att de organ som hanterar sådana frågor bör vara självständiga i förhållande till varandra. Om Domarnämnden skulle finansieras genom Domstolsstyrelsen och Domstolsstyrelsen har att fördela begränsas nämndens självständighet i förhållande till Domstolsstyrelsen.

Juristkommissionen anser som utredningen att Domarnämnden även fortsättningsvis finansieras genom ett eget anslag. En myndighet som hjälper en annan myndighet med handläggande uppgifter ges i praktiken ett betydande inflytande över den senare myndighetens verksamhet. Domarnämnden bör därför även fortsättningsvis ha ett eget kansli som ansvarar för beredning och föredragning av nämndens ärenden.

Juristkommissionen accepterar inte det som utredningen förfäktar att rent administrativa uppgifter inte måste hanteras av Domarnämnden själv. Domarnämnden bör ges resurser att klara och hantera administrativa uppgifter. Juristkommissionens inställning härvidlag bygger på de negativa erfarenheter som föreligger för enskilda arbetstagare och arbetsgivare där två skilda

huvudmän/arbetsgivare ska styra deras vardag. Därutöver medför otydligheten i ordergivningen en oacceptabel miljö för överordnade eller den som har administrativ kompetens.

4. Ordningen för ansvarsutkrävande av ordinarie domare - inrättandet av en domaransvarsnämnd

Juristkommissionen är positiv till att ett särskilt domstolsliknande prövningsorgan - en Domaransvarsnämnd - inrättas som första instans vars beslut kan överklagas till Svea hovrätt med Högsta domstolen som sista instans.

En tydlig garanti måste enligt Juristkommissionen införas för att sammansättningen av och tillsättningen av ledamöter i en domaransvarsnämnd är tydligt skild från allt politiskt inflytande. Juristkommissionen avvisar förslaget att reglera Domaransvarsnämnden endast i vanlig lag och därmed inte vara garanterat fri från kortsiktigt politiskt inflytande.

Juristkommissionen accepterar Grundlagskommitténs bedömning att de frågor som domaransvarsnämnden ska handha är avskedande, avstängning, skyldighet att genomgå läkarundersökning, disciplinansvar och åtalsanmälan av ordinarie domare och håller med om att dessa frågor i grunden är offentlighetsrättsliga i motsats till arbetsrättsliga. De rör alltså inte i första hand förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare. Allmänt skadestånd bör dock även fortsättningsvis kunna tillerkännas en domare som blivit fel behandlad för den kränkning detta inneburit. Skadeståndet bör sättas väsentligt högre än Arbetsdomstolens nu gällande praxis. Juristkommissionen noterar att andra frågor som rör ordinarie domares anställning även fortsättningsvis ska omfattas av den arbetsrättsliga regleringen.

Stockholm som ovan

Stellan Gärde
Ordförande

Maria Appelblom
Ordförande

Olle Jansson
Ledamot